

Universitatea Tehnică a Moldovei

CADRUL JURIDIC CU PRIVIRE LA PROTECȚIA ÎMPOTRIVA DISCRIMINĂRII

Student:

Cacean Diana

Coordonator:

**Baltaga Ecaterina,
doctor în drept,
conferențiar universitar**

Chișinău, 2023

CUPRINS:

LISTA

ABREVIERILOR.....4

**ADNOTARE (română,
engleză).....5**

INTRODUCERE.....
7

1. INSTRUMENTE LEGISLATIVE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE ANTI DISCRIMINARE RASIALĂ, NAȚIONALĂ, RELIGIOASĂ SAU DE ALTĂ NATURĂ.....1

0
1.1. Cadrul juridic internațional împotriva oricărei discriminării rasiale, națională sau de altă
natură.....1

0
1.2. Antidiscriminare rasială, națională sau de altă natură în legislația Uniunii
Europene.....1

8
1.3. Legislația Republicii Moldova antidiscriminare rasială, națională, religioasă sau de altă
natură.....3

2. CADRUL JURIDIC NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL PRIVIND EGALITATE DE GEN.....3

8
2.1. Instrumente legislative internaționale privind egalitate de gen.....38

2.2. Protecția egalității de gen în legislația Uniunii Europene.....42

2.3. Legislația Republica Moldova privind asigurarea egalității de gen.....54

3. CADRUL JURIDIC NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL PRIVIND DREPTURILE PERSOANELOR

CUDIZABILITĂȚI.....60

3.1. Protecția drepturilor persoanelor cu handicap în legislația ONU.....60

3.2. Cadrul juridic UE privind protecția persoanelor cu dezabilități.....63

3.3. Protecția persoanelor cu dizabilități prin instrumente juridice naționale.....	67
4. JURISPRUDENȚA PRIVIND ANTIDISCRIMINAREA (STUDIUL DE CAZ)	73
4.1. Cauza Genderdoc-M și M.D. versus Republica Moldova (Cererea nr. 23914/15)	73
4.2. Cauza Malai Alexandra versus CNAS Moldova (sesizarea nr. 98a/2019.....)	86
 CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	91
BIBLIOGRAFIE.....	93

					UTM 0421.1. D			
<i>Mod.</i>	<i>C</i>	<i>Nr.</i>	<i>S</i>	<i>D</i>	Cadrul juridic cu privire la protecția împotriva discriminării	<i>L</i>	<i>C</i>	<i>C</i>
<i>Elaborat</i>	<i>oală</i>	<i>document</i>	<i>emnat</i>	<i>ata</i>		<i>itera</i>	<i>oala</i>	<i>oli</i>
<i>Coordonator</i>								
<i>Consultant</i>						UTM, FCGC		
<i>Contr. norm.</i>								
<i>Aprobat</i>								

REZUMAT

la teza de licență elaborată de studenta Cacean Diana, grupa..., UTM, 2023

Tema tezei de licență: Cadrul juridic cu privire la protecția împotriva discriminării

Cuvinte cheie: discriminare, anti-discriminare, egalitate, egalitate de gen, protecția egalității, drepturi

Scopul lucrării constă în analiza cadrului juridic național, european și internațional cu privire la protecția și prevenirea discriminării rasiale, naționale, religioase, de sex, de vârstă etc., de a identifica modalități de îmbunătățire a cadrului legislativ național și a practicilor existente. În realizarea scopului propus au fost trasate următoarele **obiective**: analiza cadrului juridic internațional împotriva oricărei discriminării rasiale, naționale sau de altă natură; evaluarea legislației Uniunii Europene în domeniul anti-discriminării rasiale, naționale sau de altă natură; examinarea legislației Republicii Moldova anti-discriminare rasială, națională, sau de altă natură; cercetarea instrumentelor legislative internaționale privind egalitate de gen; analiza instrumentelor legislative privind protecția egalității de gen în Uniunea Europeană; identificarea actelor normative naționale privind asigurarea egalității de gen; analiza protecția drepturilor persoanelor cu handicap protejate prin legislația ONU; determinarea cadrului juridic UE privind protecția persoanelor cu dizabilități; analiza protecției persoanelor cu dizabilități prin instrumentele juridice naționale; studiul de caz.

Metodologia cercetării. În cadrul cercetării, au fost utilizate abordarea comparativă, analiza și sinteza. În calitate de suport informațional, au fost utilizate documentele oficiale ale Uniunii Europene, datele statistice naționale și internaționale, publicațiile din ediții de specialitate. Pe parcursul elaborării tezei de licență au fost aplicate un șir de metode de cercetare: metoda logică, analiza și sinteza; metoda istorică cu scopul elucidării evoluției adoptării actelor normative la nivel internațional și național; metoda comparativă cu scopul de a accentua asemănările și deosebirile dintre conținutul actelor normative; metoda cantitativă – cu analiza statistică a datelor privind rapoartele statistice naționale și internaționale etc.

Concluzii. În rezultatul cercetării au fost sistematizate următoarele concluzii: Dreptul la egalitate se aplică în toate ariile de activitate reglementate prin lege. Dreptul la egalitate este intrinsec tuturor ființelor umane și poate fi afirmat de orice persoană sau grup de persoane ce au un interes comun în afirmarea acestui drept. Dreptul la egalitate trebuie să fie exercitat liber de toate persoanele prezente în sau subiect al jurisdicției unui stat.

Dreptul internațional în materia drepturilor omului asigură atât dreptul la egalitate, cât și dreptul de a nu fi supus discriminării pe criterii specifice enumerate. Conform cadrului juridic existent, statele trebuie să facă pașii necesari pentru a conferi eficacitate deplină dreptului la egalitate în toate activitățile statului atât în plan intern cât și în rolul său extern sau internațional.

Republica Moldova, ca stat democratic, duce o politică publică de prevenire și sancționare a tuturor formelor de discriminare, recunoaște egalitatea între cetățeni și încurajează acțiunile afirmative, în vederea protecției persoanelor defavorizate care nu se bucură de egalitatea șanselor. Armonizând cadrulul juridic la cel internațional Republica Moldova își propune să consolideze și să adapteze această politică publică la obiectivele realității societății, prin: asigurarea unității cadrului legislativ și consolidarea cadrului instituțional.

În baza deciziilor de constatare a Rapoartelor instituțiilor abilitate putem concluziona că totuși faptele de discriminare au loc în Republica Moldova. Cu o frecvență mai înaltă în baza criteriilor de: limba – în 19,6%, sex/gen – în 15,7%; origine etnică – în 11,8%, dizabilitatea – 7,8%, urmate de apartenența politică – 5,9%, convingeri religioase – în 5,9%, opinia, orientarea sexuală și vârsta în câte 3,9% din decizii, statutul de pensionar, statutul social și statutul procesual în câte 2% din decizii. În 15,7% de cazuri au fost invocate alte criterii decât cele menționate. Câmpul muncii este domeniul căruia îi revine 23,5 % din totalul deciziilor de constatare emise în anul 2022.

SUMMARY

for the bachelor's thesis with elaborated by the student Cacean Diana, group...,
UTM, 2023

Bachelor thesis topic: National and international legal framework on non-discrimination

Keywords: discrimination, anti-discrimination, equality, gender equality, protection of equality, rights

The aim of the bachelor's thesis is to analyze the national, European and international legal framework regarding the protection and prevention of racial, national, religious, gender, age discrimination, etc., to identify ways to improve the national legislative framework and existing practices.

In order to achieve the proposed goal, the following **objectives** were drawn: analyze the international legal framework against any racial, national or other discrimination; evaluation of European Union legislation in the field of racial, national or other anti-discrimination; examining the legislation of the Republic of Moldova against racial, national, or other discrimination; the research of international legislative instruments regarding gender equality; analysis of legislative instruments regarding the protection of gender equality in the European Union; identification of national normative acts regarding ensuring gender equality; analysis of the protection of the rights of persons with disabilities protected by UN legislation; determination of the EU legal framework regarding the protection of persons with disabilities; analysis of the protection of persons with disabilities through national legal instruments; the case study.

Research methodology. In the research, the comparative approach, analysis and synthesis were used. As informational support, official documents of the European Union, national and international statistical data, publications from specialized editions were used. During the elaboration of the bachelor's thesis, a series of research methods were applied: logical method, analysis and synthesis; the historical method with the aim of elucidating the evolution of the adoption of normative acts at the international and national level; the comparative method with the aim of emphasizing the similarities and differences between the content of normative acts; quantitative method – with statistical analysis of data on national and international statistical reports, etc.

Conclusions. As a result of the research, the following conclusions were systematized: The right to equality applies in all areas of activity regulated by law. The right to equality is intrinsic to all human beings and can be asserted by any person or group of persons who have a common interest in asserting this right. The right to equality must be exercised freely by all persons present in or subject to the jurisdiction of a state. International human rights law ensures both the right to equality and the right not to be discriminated against based on specific enumerated criteria. According to the existing legal framework, states must take the necessary steps to give full effectiveness to the right to equality in all state activities both internally and in its external or international role. The Republic of Moldova, as a democratic state, has a public policy of preventing and sanctioning all forms of discrimination, recognizes equality between citizens and encourages affirmative actions, in order to protect disadvantaged people who do not enjoy equal opportunities. By harmonizing the legal framework with the international one, the Republic of Moldova aims to consolidate and adapt this public policy to the objectives of the reality of society, by: ensuring the unity of the legislative framework and strengthening the institutional framework. Based on the findings of the reports of the competent institutions, we can conclude that the acts of discrimination still occur in the Republic of Moldova. With a higher frequency based on the criteria of: language – in 19.6%, sex/gender – in 15.7%; ethnic origin – in 11.8%, disability – 7.8%, followed by political affiliation – 5.9%, religious beliefs – in 5.9%, opinion, sexual orientation and age in 3.9% of decisions, pensioner status, social status and procedural status in 2% of decisions. In 15.7% of cases, criteria other than those mentioned were invoked. The field of work is the field that accounts for 23.5% of the total findings issued in 2022.

INTRODUCERE

Importanța și actualitatea temei. Discriminare cauzează sau perpetuează un dezavantaj sistematic, compromite demnitatea umană sau afectează în mod negativ exercitarea egală a drepturilor și libertăților unei persoane într-o manieră serioasă, comparabilă cu discriminarea pe criteriile interzise: rasă, culoare, etnie, origine, sex, sarcină, maternitate, statut civil, familial sau profesional, limbă, religie sau credință, opinie politică sau de alt gen.

În prezent, acțiunile de combatere a discriminării, a rasismului, a xenofobiei și a altor tipuri de intoleranță la nivel național și internațional se bazează pe un cadru juridic întemeiat pe o serie de dispoziții ale tratatelor și convențiilor precum și pe principiile generale ale nediscriminării și egalității, reafirmate, de asemenea, în Constituțiile statelor.

Deși combaterea diferitor forme de discriminare necesită acțiuni hotărâte în numeroase domenii, protecția oferită de lege este esențială. Instituirea unui sistem cuprinzător de protecție împotriva discriminării necesită, înainte de toate, asigurarea aplicării efective a cadrului juridic național, pentru ca drepturile și obligațiile individuale să fie respectate în practică. Instituirea unui astfel de sistem necesită, de asemenea, asigurarea faptului că nu există lacune în privința acestei protecții.

Dreptul internațional privind drepturile omului impune Statelor-membre obligații pozitive de a interzice și elimina discriminarea sub toate formele sale și de a garanta dreptul tuturor la egalitate în fața legii, în special în ceea ce privește respectarea drepturilor omului. Și sistemele legislative naționale și europene pentru egalitate a evoluat în ultimele câteva decenii. Acestea conțin concepte legale, definiții, abordări și jurisprudență, iar unele dintre acestea au dus protecția împotriva discriminării și realizarea egalității la un nivel înalt. Cu toate acestea, disparitatea dintre legislația internațională în materia drepturilor omului și abordările naționale cât și cele regionale împiedică progresul în acest domeniu. Prin urmare, se impune un efort major pentru a moderniza și integra standardele legale legate de protecția împotriva discriminării și promovarea egalității.

Din această perspectivă tema supusă cercetării este una actuală, realizată prin evaluarea succeselor legislative în domeniu și care au influențat sistemele de drept național al statelor la nivel european și chiar global. Și, Republica Moldova a realizat în ultimii ani reforme semnificative în domeniul legal și al politicilor cu privire la egalitate și nediscriminare, fiind motivată, în mare parte, de dorința de a demonstra convergența cu standardele Europene. Republica Moldova are un cadru legal care oferă un punct de plecare pentru combaterea discriminării și promovarea egalității și care a fost analizat în conținutul lucrării.

Motivația alegerii temei. Republica Moldova, urmând dezideratul unei societăți inclusive, în care toți oamenii își pot realiza drepturile și libertățile, indiferent de particularitățile individuale dispune de un cadru normativ în domeniul protecției drepturilor omului. Motivația alegerii temei a fost interesul de a examina și analiza corespunderea cadrului normativ în vigoare la standardele europene și internaționale privind nediscriminarea.

Gradul de noutate a temei. Materialul analizat prezintă o sinteză a sistemului legislativ național, care a evoluat în ultimele câteva decenii și care se bazează pe cadrul unic al egalității, bazat pe drepturile omului, care accentuează rolul integral al egalității în realizarea tuturor drepturilor omului, și tinde să depășească fragmentarea în legislația și politicile privind egalitatea. A fost analizată legislația națională și condițiile de armonizare cu legislația internațională în materia anti discriminare rasială, națională, pe criterii de limbă, sex, vârstă, dizabilități etc. Prin urmare, se impune un efort major pentru a moderniza și integra standardele legale legate de protecția împotriva discriminării și promovarea egalității în Republica Moldova. De asemenea, am analizat în mod independent literatura de specialitate existentă privind discriminarea și inegalitatea pe diferite criterii, am analizat și evaluat cadrul juridic și de politici al Uniunii Europene și ONU referitor la egalitate, bazat pe drepturile omului.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul tezei de licență este analiza cadrului juridic național, european și internațional cu privire la protecția și prevenirea discriminării rasiale, naționale, religioase, de sex, de vârstă etc., de a identifica modalități de îmbunătățire a cadrului legislativ național și a practicilor existente. În realizarea scopului propus au fost trasate următoarele obiective:

- analiza cadrul juridic internațional împotriva oricărei discriminării rasiale, națională sau de altă natură;
- evaluarea legislației Uniunii Europene în domeniul anti discriminării rasiale, naționale sau de altă natură;
- examinarea legislației Republicii Moldova anti discriminare rasială, națională, sau de altă natură;
- cercetarea instrumentelor legislative internaționale privind egalitate de gen;
- analiza instrumentelor legislative privind protecția egalității de gen în Uniunea Europeană;
- identificarea actelor normative naționale privind asigurarea egalității de gen;
- analiza protecția drepturilor persoanelor cu handicap protejate prin legislația ONU;
- determinarea cadrului juridic UE privind protecția persoanelor cu dezabilități;
- analiza protecției persoanelor cu dizabilități prin instrumentele juridice naționale;
- studiul de caz.

Metodologia cercetării. În cadrul cercetării, au fost utilizate abordarea comparativă, analiza și sinteza. În calitate de suport informațional, au fost utilizate documentele oficiale ale Uniunii Europene, datele statistice naționale și internaționale, publicațiile din ediții de specialitate. Pe parcursul elaborării tezei de licență au fost aplicate un șir de metode de cercetare: metoda logică, analiza și sinteza; metoda istorică cu scopul elucidării evoluției adoptării actelor normative la nivel internațional și național; metoda comparativă cu scopul de a accentua asemănările și deosebirile dintre conținutul actelor normative; metoda cantitativă – cu analiza statistică a datelor privind rapoartele statistice naționale și internaționale etc.

Structura compartimentelor tezei. Teza de licență cu rema "Cadrul juridic cu privire la protecția împotriva discriminării" este compusă din introducere, patru capitole divizate în subcapitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie.

Capitolul 1 "**Instrumente legislative naționale și internaționale anti discriminare rasială, națională, religioasă sau de altă natură**" – analizează convențiile și declarațiile internaționale împotriva oricărei discriminării rasiale, națională sau de altă natură adoptate la nivelul Organizației Națiunilor Unite; se examinează legislația antidiscriminare rasială, națională sau de altă natură din Uniunea Europeană; se identifică legislația Republicii Moldova în domeniul anti-discriminării rasiale, naționale, religioase sau de altă natură.

Capitolul 2. "**Cadrul juridic național și internațional privind egalitate de gen**" – cercetează instrumente legislative internaționale și a Uniunii Europene privind egalitate de gen; analizează cadrul juridic național privind asigurarea egalității de gen.

Capitolul 3. "**Cadrul juridic național și internațional privind drepturile persoanelor cu handicap**" - examinează protecția drepturilor persoanelor cu handicap în legislația ONU și legislația UE; se evaluează cadrul juridic național privind protecția persoanelor cu dizabilități.

Capitolul 4. "**Jurisprudența privind anti-discriminarea (studiul de caz)**" – analizează Cauza Genderdoc-M și M.D. versus Republica Moldova examinată la CEDO și Cauza Malai Alexandra versus CNAS Moldova examinată de Curtea Constituțională privind modificarea actelor legislative naționale.

BIBLIOGRAFIE:

Acte normativ-juridice

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948. În: Tratatate Internaționale Nr. 1 din 30-12-1998 art. 12.
2. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 1966. În: Tratatate Internaționale Nr. 1 din 30-12-1998 art. 31.
3. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 1966. În: Tratatate Internaționale Nr. 1 din 30-12-1998 art. 19.
4. Pactul european pentru egalitate de gen din 2011-2020 (2011/C 155/02). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52011XG0525%2801%29>
5. Carta de la Paris pentru o nouă Europă din 21 noiembrie 1990. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/35915>.
6. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene din 2010 (2010/C 83/02). În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 30.3.2010, C 83/389.
7. Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare din 1992. <https://rm.coe.int/16806c7486>.
8. Convenția asupra Drepturilor Politice ale Femeii din 20 decembrie 1952. <https://lege5.ro/gratuit/g42tkmzr/conventia-asupra-drepturilor-politice-ale-femeii-adoptata-de-catre-adunarea-general-a-onu-la-20-decembrie-1952>
9. Convenția de la Viena cu privire la relațiile consulare din 24 aprilie 1963. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/75866>
10. Convenția ONU asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei din 18.12.1979. Ediție specială Tratatate internaționale 1998, Volumul 1, pag. 114.
11. Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice din 18 aprilie 1961. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/21262>.
12. Convenția Internațională pentru Eliminarea tuturor Formelor de Discriminare Rasială (CERD) din 21 decembrie 1965. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/239867>
13. Convenția nr. 182/1999 privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor și acțiunea imediată în vederea eliminării lor. http://old.mmps.gov.md/docs/ilo/conventia_182_md.pdf
14. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04 noiembrie 1950. <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2018/11/Conven%C5%A3ia-pentru-ap%C4%83rarea-drepturilor-omului-%C5%9Fi-a-libert%C4%83%C5%A3ilor-fundamentale.pdf>
15. Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid* din 11 decembrie 1946. https://irido.ro/irido/pdf/089_ro.pdf.

16. Convenția popoarelor indigene și tribale nr. 169 din 1989. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/indigenous-and-tribal-peoples-convention-1989-no-169>
17. Convenția privind discriminarea (ocuparea forței de muncă și exercitarea profesiei) nr. 111 din 1958. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/152431>.
18. Convenției din 16 mai 2005 Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane*. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/73578>
19. Convenția privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și violenței domestice (Convenția de la Istanbul) din 11 mai 2011. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008482e>
20. Convenția din 1984 împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante. <http://www.hotararicedo.ro/fi les/fi.pdf>.
21. Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989. http://www.unicef.org/moldova/CRC_RO.pdf.
22. Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și a membrilor familiilor acestora. Rezoluția 45/ 158 din 18 decembrie 1990, în vigoare de la 1 iulie 2003. <http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r158.htm>.
23. Convenția privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, adoptată la 13 decembrie 2006. În: Tratatul Internațional Nr. 50 din 30-12-2016 art. 320.
24. Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale din 1 februarie 1995. În: Tratatul Internațional Nr. 26 din 30-12-2001 art. 94.
25. Convenției privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului*. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/26616>.
26. Decizia-Cadru 2008/913/JAI a Consiliului din 28 noiembrie 2008 privind combaterea anumitor forme și expresii ale rasismului și xenofobiei prin intermediul dreptului penal. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0913&from=RO>
27. Declarația de la Viena din 1993. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/vie nna-declaration-and-programme-action>
28. Declarație privind principiile dreptului internațional privind relațiile de prietenie și cooperarea între state în conformitate cu Carta Națiunilor Unite 2625 (XXV) din 1970. <http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>
29. Convenția ONU cu privire la Abolirea Sclaviei, Comerțul cu Sclavi și a Instituțiilor și Practicilor similare Sclaviei din 1956. https://irido.ro/irido/pdf/095_ro.pdf

30. Declarația asupra eliminării discriminării față de femei din 1967. https://www.eods.eu/library/UNGA_Declaration%20Women_1967_en.pdf.
31. Directiva 2000/43/CE a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 19.7.2000, L 180/22.
32. Directiva 79/7/ CEE a Consiliului din 19 decembrie 1978 privind aplicarea treptată a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în domeniul securității sociale. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, din 10.1.1979, L 6/24. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:31979L0007&from=RO>.
33. Directiva 92/85/CEE a Consiliului din 19 octombrie 1992 privind introducerea de măsuri pentru promovarea îmbunătățirii securității și a sănătății la locul de muncă în cazul lucrătoarelor gravide, care au născut de curând sau care alăptează. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 28.11.1992, L 348/1. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992L0085&from=RO>.
34. Directiva 97/81/CE a Consiliului din 15 decembrie 1997 privind acordul-cadru cu privire la munca pe fracțiuni de normă, încheiat de UCIPE, CEIP și CES. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 20.1.1998, L 14/9.
35. Directiva 2000/43/CE a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, din 19.7.2000, L 180/22. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0043&from=RO>
36. Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 2.12.2000, L 303/16.
37. Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 26.7.2006, L 204.
38. Directiva 2008/104/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind munca prin agent de muncă temporară. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 5.12.2008 L 327.
39. Directiva 2004/113/CE de aplicare a principiului egalității de tratament între femei și bărbați privind accesul la bunuri și servicii și furnizarea de bunuri și servicii. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 21.12.2004, L 373/37.

40. Directiva 2019/882/CE din 17 aprilie 2019 privind cerințele de accesibilitate aplicabile produselor și serviciilor. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 7.6.2019, L 151/70.
41. Strategia europeană 2010-2020 pentru persoanele cu handicap: un angajament reînnoit pentru o Europă fără bariere. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0636&from=EN>
42. Resolution 2475 (2019) Adopted by the Security Council at its 8556th meeting, on 20 June 2019. United Nations disability inclusion strategy. https://www.un.org/en/content/disabilitystrategy/assets/documentation/UN_Disability_Inclusion_Strategy_english.pdf
43. Resolution adopted by the Human Rights Council on 22 June 2020. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G20/162/13/PDF/G2016213.pdf?OpenElement>
44. Rezoluția Parlamentului European din 1 iunie 2017 conținând recomandări către Comisie privind protecția adulților vulnerabili și Anexa (2015/2085(INL)). pag. 160-166.
45. Rezoluția Parlamentului European din 17 septembrie 2020 referitoare la implementarea strategiilor naționale de integrare a romilor: combaterea atitudinilor negative față de populațiile cu origini rome din Europa (2020/2011(INI)). În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 22.9.2021, C 385/104.
46. Rezoluția Parlamentului European din 25 octombrie 2017 referitoare la aspecte legate de drepturile fundamentale în ceea ce privește integrarea romilor în UE: combaterea atitudinilor negative față de romi (2017/2038(INI)). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/T A-8-2017-0413_RO.html.
47. Rezoluția a Consiliului de Securitate ONU privind Femeile, Pacea și Securitatea nr. 1325 din 2000 <https://infocenter.md/rezolutia-1325-a-consiliului-de-securitate-onu-privind-femeile-pacea-si-securitatea/>
48. Rezoluția ag 61/143: intensificarea eforturilor de eliminare a tuturor formelor de violență împotriva femeilor din 30 ianuarie 2007. https://www.peacewomen.org/sites/default/files/vaw_garesolution61intensificationofeffortstoeliminatevaw_ga_2007_0.pdf
49. Rezoluția Parlamentului European din 13 noiembrie 2018 referitoare la standardele minime pentru minorități în UE. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0447_RO.html
50. Recomandarea Nr. R (92)16 a Comitetului de Miniștri către statele membre referitoare la regulile europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate (adoptată de Comitetul de Miniștri în 19 octombrie 1992, cu ocazia celei de a 482-a reuniune a Delegațiilor de Miniștri). <https://rm.coe.int/rec-92-16-on-community-sanctions-and-measures/16808b60b6>.

51. Protocol privind prevenirea, reprimarea si pedepsirea traficului de persoane, in special al femeilor si copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate. https://anitp.mai.gov.ro/ro/docs/legislatie/legea_565.pdf
52. Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene din 30.8.2014, L 260/4.
53. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994.
54. Cod Nr. 985 din 18.04.2002 Codul Penal al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 72-74 din 14-04-2009 art. 195.
55. Legea Republicii Moldova cu privire la serviciul diplomatic nr. 761 din 27.12.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 20 din 02-02-2002 art. 80.
56. Legea Republicii Moldova cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 103 din 29-05-2012 art. 355.
57. Legea Republicii Moldova nr.5-XVI din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 47-50/200 din 24.03.2006.
58. Legea Republicii Moldova nr. 121 din 25 mai 2012 privind asigurarea egalității. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 103 din 29-05-2012 art. 355.
59. Cod Nr. 154 din 28-03-2003 Codului muncii al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 159-162 din 29-07-2003 art. 648.
60. Legea Republicii Moldova salarizării nr. 847 din 14-02-2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 50-52 din 1-04-2002 art. 336.
61. Legea Republicii Moldova nr. 270 din 23-11-2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 441-447 din 30-11-2018 art. 715.
62. Legea Republicii Moldova nr. 499-XIV din 14.07.1999 privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 106-108 din 30-09-1999 art. 512.
63. Legea Republicii Moldova nr. 121-XV din 3 mai 2001 cu privire la protecția socială suplimentară a unor categorii de populație. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 51 din 08-05-2001 art. 280.
64. Legea Republicii Moldova nr. 60 din 30 martie 2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 155-159 din 27-07-2012 art. 508.

65. Legea Republicii Moldova cu privire la ajutorul social nr. 133-XVI din 13.07.2008.În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 179 din 30-09-2008 art. 625.
66. Legea Republicii Moldova nr. 162 din 08-09-2021 cu privire la indexarea prestațiilor de asigurări sociale și a unor prestații sociale de stat.În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 212-218 din 10-09-2021 art. 367.
67. Legea Republicii Moldova Nr. 315 din 17 noiembrie 2022 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr.409-410, art. 758.
68. Recomandarea Consiliului 378/1 din 9 decembrie 2013 cu privire la măsurile de integrare efectivă a romilor în statele membre. În: Jurnalul Oficial din 2013, C 378.
69. Recomandarea de politică generală a CERİ nr. 2 din 27 februarie 2018. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-2-revised-on-equality-bodies-to-c/1680a258bc1975>
70. Recomandarea de politică generală nr. 13 a ECRI:24 iunie 2011. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-13-on-combating-anti-gypsyism-an/16808b5af4>
71. Recomandarea de politică generală nr. 1 a ECRI: 4 octombrie 1996. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-1-on-combating-racism-xenophobia/16808b59f1>.
72. Recomandarea de politică generală nr. 3 a ECRI: combaterea rasismului și intoleranței față de romi/tigani. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-3-on-combating-racism-and-intolerance/16808b5a4a>
73. Recomandarea de politică generală nr. 7 a ECRI privind legislația națională de combatere a rasismului și a discriminării rasiale din 13 decembrie 2002. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-7-revised-on-national-legislation/16808b5ab6>.
74. Recomandarea 2014/124/UE a Comisiei din 7 martie 2014 referitoare la consolidarea principiului egalității de remunerare între bărbați și femei prin transparență (JO L 69, 8.3.2014, p. 112).
75. Acțiunea Comună din 15 iulie 1996 adoptată de Consiliu pe baza articolului K.3 din Tratatul privind Uniunea Europeană cu privire la acțiunea pentru combaterea rasismului și a xenofobiei. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 185/5. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TX/T/HTML/?uri=CELEX:31996F0443&from=SL>
76. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova privind aprobarea Planului Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului nr.415-XV din 24.10.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.235-238, art.950.
77. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.218, din 28.02.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.30-37 din 2003, art.230.

78. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.288, din 15.03.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.46-din 50/2005, art.340.
79. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 259 din 28-04-2017 cu privire la aprobarea Strategiei pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 171-180 din 02-06-2017 art. 410.
80. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 893 din 12-09-2018 cu privire la aprobarea Programului național de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale gestionate de Agenția Națională Asistență Socială pentru anii 2018-2026 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 400-409 din 26-10-2018 art. 1077.
81. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 19 din 15-01-2020 cu privire la modificarea unor hotărâri ale Guvernului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 7-13 din 17-01-2020 art. 23.
82. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 242 din 10.04.2020 cu privire la aprobarea Metodologiei de calculare a prețurilor la mijloacele ajutoare tehnice confecționate de către Instituția Publică „Centrul Republican Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare” și modificarea unor acte normative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 104-105 din 17-04-2020 art. 322.
83. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 723 din 08-09-2017 cu privire la aprobarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 335-339 din 15-09-2017 art. 827.
84. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 50 din 02-02-2022 pentru aprobarea Conceptului Sistemului informațional „Determinarea dizabilității și capacității de muncă” și a Regulamentului cu privire la organizarea și funcționarea Sistemului informațional „Determinarea dizabilității și capacității de muncă”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 45-52 din 18-02-2022 art. 107.

Cărți și monografii

85. *Conferința mondială împotriva rasismului, discriminării rasiale, xenofobiei și a intoleranței asociate acestora*. București 2002. 32 p. ISBN: 973-9316-46-8.
86. *Constituția Republicii Moldova*. Comentariu. Chișinău: Arc, 2010. 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0.
87. *Manualul Consiliului European*. București: Biroul de Informare al Consiliului European la București, 2003. 440 p. ISBN 978-9975-9956-5-8.

88. Quinn G., Degener T. *The current use and future potential of United Nations human rights instruments in the context of disability*. United Nations New York and Geneva, 2002. 307 p. ISBN: 921-154-146-8.

Lucrări ale conferințelor de specialitate

89. Țarălungă V. Protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități la nivel internațional și național: între realizări și deziderate. Conferința "Inegalități sociale în Republica Moldova. Constituirea clasei de mijloc" Chișinău, Moldova, 23-24 februarie 2017, pp. 299-311. ISBN 978-9975-9761-9-0.

Articole din reviste științifice

90. Otovescu C. Aspecte privind principalele documente juridice referitoare la minorități. În: Revista de științe juridice, 2006, nr. 3, pp.181-187. ISSN: 1454-3699.
91. Stein M.A., Lord J. Future Prospects for the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. În: Boston University International Law Journal, 2008, No. 13., pp.17-40. ISSN: 353-3157.

Teze de doctorat, rapoarte publice:

92. Raportul referitor la justiția rasială, nediscriminarea și combaterea rasismului în UE din 19.10.2022 (2022/ 2005 (INI)) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0254_RO.html#_section2
93. Raportul ECRI privind Republica Moldova (al cincilea ciclu de monitorizare) Adoptat la 23 martie 2018. <https://rm.coe.int/fifth-report-on-the-republic-of-moldova-translation-in-official-la-nga-a/16808de7d9>
94. Declarația și Programul de Acțiune de la Viena privind eliminarea violenței împotriva femeilor. <https://www.agerpres.ro/documentare/2019/11/25/ziua-internationala-pentru-eliminarea-violentei-impotriva-femeilor-onu--407551>
95. Declarația mondială a mamelor (de la Beijing) din 1995. <https://www.womenworldplatform.com/files/20180224172516-declaraia-mondial-a-mamelor.pdf>
96. Programul „Drepturi, egalitate și cetățenie” 2021. https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/cerv/wp-call/2021/call-fiche_cerv-2021-citizens-town_ro.pdf.
97. Pilonul european al drepturilor sociale. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_en.
98. Documentul OSCE de la Copenhaga din 29 iunie 1990. <https://www.osce.org/odihr/elections/14304>.
99. Strategia UE privind egalitatea de gen. Bruxelles, 5.3.2020 COM(2020) 152 final. <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0152&from=RO>.

Pagini WEB:

100. Tomescu M. Protecția și promovarea drepturilor femeilor la nivel internațional. http://www.fspc.ro/admin/imagini/media/dep_femei/dreptul_femeii.pdf
101. Declaration of Tokyo (1975). <http://www.cirp.org/library/ethics/tokyo/>.
102. Regulile Nelson Mandela. Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților. https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/07/ansamblu_reguli_mnp.pdf
103. Tratatul privind Uniunea Europeană din 2012. http://x.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF
104. Conferința pentru securitate și cooperare în Europa* din 1975. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117692&lang=ro
105. Recomandările de la Ljubljana cu privire la integrarea societăților diverse din 2012. <https://www.osce.org/files/f/documents/7/6/110494.pdf>
106. Declarația Mileniului din 2000. <https://www.un.org/millenniumgoals/>.
107. Regulile Standard ale Națiunilor Unite privind Egalizarea Șanselor pentru Persoanele cu Handicap. <https://world.physio.ro/policy/end-UN-persons-disabilities>.